

Sygn. akt IV CSK 589/11

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 5 września 2012 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Krzysztof Pietrzykowski (przewodniczący, sprawozdawca)

SSN Anna Owczarek

SSN Bogumiła Ustjanicz

Protokolant Katarzyna Jóskowiak

w sprawie z powództwa Przedsiębiorstwa Przemysłu Spożywczego "P."

Spółki Akcyjnej w Ł.

przeciwko M. DEVELOPMENTS LIMITED w Nikozji (Cypr)

o ustalenie,

po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Cywilnej

w dniu 5 września 2012 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej

od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 14 lipca 2011 r.,

- 1. oddala skargę kasacyjną;**
- 2. zasądza od strony pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 5400 (pięć tysięcy czterysta) złotych tytułem kosztów postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Sąd Okręgowy w B. wyrokiem z dnia 26 stycznia 2011 r. ustalił, że M. Developments Limited z siedzibą w Nikozji (Cypr) nie może wykonywać prawa głosu z 21 156 023 akcji zwykłych na okaziciela powodowej spółki publicznej Przedsiębiorstwa Przemysłu Spożywczego „P.” S.A. oraz oddalił powództwo w pozostałym zakresie. Wskazał, że kwestia jurysdykcji krajowej sądów polskich została rozstrzygnięta prawomocnym postanowieniem Sądu Apelacyjnego. Podkreślił, że interes prawny powoda w rozumieniu art. 189 k.p.c. istnieje, gdyż wyrok ustalający usunie jednoznacznie stan niepewności co do tego, czy akcjonariusz może wykonywać prawo głosu z akcji. Uregulowanie tej sytuacji na przyszłość będzie stanowić rozwiązanie problemu prawnego i zapobiegnie powstawaniu kolejnych sporów. Przepisy prawa nie określają, kto jest uprawniony do stwierdzenia poprawności lub niepoprawności nabycia akcji. Nie jest zatem zasadne, aby w takim wypadku jedyną drogą było zaskarżanie kolejnych uchwał walnego zgromadzenia (art. 422 § 1 lub art. 425 § 1 k.s.h.).

Sąd Okręgowy przeanalizował transakcje dokonane w listopadzie 2007 r., kiedy M. Developments Limited nabył od Central Capital LLC i innych podmiotów akcje stanowiące ponad 20% ogólnej liczby głosów w spółce „P.” Wskazał, że nabycie akcji spółki publicznej w liczbie powodującej zwiększenie udziału w ogólnej liczbie głosów o więcej niż 10% ogólnej liczby głosów w okresie krótszym niż 60 dni, przez podmiot, którego udział w ogólnej liczbie głosów w tej spółce wynosi mniej niż 33%, może nastąpić, z zastrzeżeniem ust. 2, wyłącznie w wyniku ogłoszenia wezwania do zapisywania się na sprzedaż lub zamianę akcji (art. 72 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych, w brzmieniu obowiązującym przed dniem 13 stycznia 2009 r., Dz.U. Nr 184, poz. 1539 ze zm.; dalej: „ustawa o ofercie publicznej”). W wyniku tych transakcji pozwany zwiększył swój udział w ogólnej liczbie głosów o więcej niż 10% w okresie krótszym niż 60 dni. W ocenie Sądu Okręgowego, spółka M. Developments Ltd. nie mogła zatem na podstawie art. 89 ust. 1 ustawy o ofercie publicznej wykonywać prawa głosu z 21 156 023 akcji. Jedynie transakcja dokonana w dniu 18 marca 2008 r., w wyniku której pozwany nabył 2 208 822 akcji

stanowiących mniej niż 2% ogólnej liczby głosów w powodowej spółce, była zgodna z przepisami ustawy o ofercie publicznej, która nie nakłada w takim wypadku obowiązku dokonania notyfikacji.

Obie strony wniosły apelacje od wyroku Sądu Okręgowego.

Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 14 lipca 2011 r. zmienił zaskarżony wyrok ten sposób, że ustalił, iż pozwany nie może wykonywać prawa głosu z 23 364 8145 akcji zwykłych na okaziciela Przedsiębiorstwa Przemysłu Spożywczego „P.” S.A. w Ł., oddalił apelację pozwanego i zasądził od pozwanego na rzecz powódki 12 027 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Sąd Apelacyjny przyjął, że co do zasady brak jurysdykcji krajowej stanowi przyczynę nieważności postępowania (art. 1099 § 2 k.p.c.), którą sąd bierze pod uwagę z urzędu w każdym stanie sprawy (art. 1099 § 1 k.p.c.). Jednocześnie podkreślił, że powołane przez pozwanego postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 284/10 (niepubl.) zostało wydane w odmiennym stanie faktycznym (zarówno powód, jak i pozwany w tamtej sprawie nie mieli siedziby w Polsce). Uznał, że przedstawienie Sądowi Najwyższemu zagadnienia prawnego jest niedopuszczalne wobec regulacji zamieszczonej w art. 267 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (dalej: „TFUE”), który ustanawia wyłączną właściwość Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: „ETS”) do rozstrzygnięcia wątpliwości w przedmiocie wykładni prawa wspólnotowego. Skierowanie takiego pytania do Sądu Najwyższego w trybie art. 390 § 1 k.p.c. byłoby naruszeniem wiążących Polskę obowiązków traktatowych, a uchwała, gdyby została podjęta, mimo formalnego związania w danej sprawie (art. 390 § 2 k.p.c.), nie miałaby mocy wiążącej (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 kwietnia 2010 r., III CZP 3/10, OSNC 2010, nr 11, poz. 155). Sąd Apelacyjny podkreślił dalej, że wniosek o wystąpienie z pytaniem prejudycjalnym do ETS nie jest dla niego wiążący. Potrzeba wystąpienia z pytaniem prejudycjalnym powstaje wówczas, gdy wątpliwości dotyczące interpretacji prawa wspólnotowego powzięł sąd, nie tylko zaś wtedy, gdy są sygnalizowane w związku z rozbieżną argumentacją prawną stron procesowych. Sąd Apelacyjny ocenił, że na podstawie art. 5 ust. 1a rozporządzenia Rady (WE) nr 44/2001 z dnia 22 grudnia 2000 r.

w sprawie jurysdykcji i uznawania orzeczeń sądowych oraz ich wykonywania w sprawach cywilnych i handlowych [dalej: „rozporządzenie Rady (WE)"] jest właściwy sąd polski. Nie podzielił tym samym zapatrywania wyrażonego we wcześniej wydanym w tej sprawie postanowieniu, że sprawa podlega jurysdykcji sądu polskiego na podstawie art. 24 rozporządzenia Rady (WE). Podzielił natomiast nawiązujący do orzecznictwa ETS pogląd, że użyte w art. 5 ust. 1a rozporządzenia Rady (WE) pojęcie „umowa lub roszczenia wynikające z umowy” podlega wykładni autonomicznej. Wyłączone jest zatem sięganie w tym celu do prawa krajowego, aczkolwiek nie budzi wątpliwości umowny charakter zarówno umowy założycielskiej, jak i statutu spółki (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 lutego 2003 r., IV CKN 1811/00, niepubl.). Sąd Apelacyjny, odwołując się do orzecznictwa ETS, wskazał, że postanowienie statutu spółki ma umowny charakter. Również umowny charakter ma stosunek zobowiązaniowy między wspólnikami i spółką. Według ETS (por. wyrok z dnia 4 marca 1982 r. w sprawie 38/81 *Effer*), omawianej podstawie jurysdykcji podlegają powództwa o istnienie albo nieistnienie stosunku umownego. Nie sposób zatem wyłączyć spod jej działania tych powództw, których przedmiotem jest, jak w niniejszej sprawie, ustalenie jego treści. Według Sądu Apelacyjnego, dochodzone roszczenie zmierza do ustalenia, czy akcjonariuszowi przysługuje nierozzerwalnie związane ze stosunkiem członkostwa w spółce prawo głosu.

Sąd Apelacyjny podzielił ocenę Sądu Okręgowego w kwestii przysługiwania powódce interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. Uznał, że nie może odnieść skutku odwołanie się w apelacji do wyroku z dnia 17 października 2007 r., II CSK 248/07, w którym Sąd Najwyższy wypowiedział się co do konkurencyjności roszczeń przewidzianych w art. 425 k.s.h. i 189 k.p.c. W ocenie Sądu Apelacyjnego, spółka akcyjna ma zawsze interes prawny w ustaleniu, czy akcjonariusz, zwłaszcza dysponujący znacznym pakietem akcji, może wykonywać prawo głosu. Ma to bowiem wpływ na wewnętrzne relacje w spółce i zapobiega możliwości wypaczenia wyników głosowań na walnym zgromadzeniu prowadzonych z udziałem akcjonariusza, który oddał głos wbrew zakazowi z art. 89 ustawy o ofercie publicznej.

Sąd Apelacyjny nie podzielił zarzutu naruszenia art. 229 k.p.c. Przeprowadzony na wniosek powoda dowód z pochodzących z Cypru dokumentów dotyczących struktury udziałowej pozwanego nie potwierdza tezy pozwanego, jakoby C. C. LLC był w listopadzie 2007 r. podmiotem dominującym w stosunku do M. Okoliczność ta, początkowo niesporna, w związku z uzyskanymi przez powoda w toku procesu informacjami, straciła taki charakter.

Sąd Apelacyjny nie podzielił także zarzutu naruszenia art. 6 k.c. Powód powinien podać okoliczności kształtujące podstawę faktyczną powództwa, co w tym przypadku sprowadza się do wykazania faktu nabycia znacznego pakietu akcji. Temu zadaniu sprostał. Nie do niego należało natomiast dowodzenie, że w związku z tym nabyciem powstały po stronie pozwanego obowiązki przewidziane w ustawie o ofercie publicznej, gdyż wynikają one wprost z ustawy.

Sąd Apelacyjny zgodził się z zarzutem powódki, że Sąd Okręgowy w ocenie prawnej nietrafnie przyjął, iż o stosunku dominacji i zależności mogą decydować tylko powiązania kapitałowe. Zawarta w art. 4 pkt 14 ustawy o ofercie publicznej definicja pojęcia dominacji jest szersza. Do przyjęcia stosunku dominacji wystarczające jest bowiem, aby dany podmiot miał możliwość wywierania wpływu na działalność innego podmiotu. Stosunek dominacji i zależności nie może być więc sprowadzony do powiązań czysto formalnych. Taka interpretacja, według Sądu Apelacyjnego, prowadzi do pełnego urzeczywistnienia założeń art. 2 ust. 1 pkt. 1) f) iv) dyrektywy 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie harmonizacji wymogów dotyczących przejrzystości informacji o emitentach, których papiery wartościowe dopuszczane są do obrotu na rynku regulowanym oraz zmieniającej dyrektywę 2001/34/WE (Dz.U. L 390 z dnia 31 grudnia 2004 r., str. 38). Zgodnie z art. 2 ust. 1 pkt. 1) f) iv) tej dyrektywy, „przedsiębiorstwo kontrolowane” oznacza każde przedsiębiorstwo, na które osoba fizyczna albo prawna ma prawo wyrzec i wywiera dominujący wpływ albo nad którym może sprawować lub sprawuje kontrolę. Sąd Apelacyjny przyjął więc, że stosunek między J. G. oraz spółkami M., P. i J. był w dacie odbywanego w dniu 27 maja 2009 r. zgromadzenia ze strony tego pierwszego stosunkiem dominacji, zaś pozostałych - zależności, w rozumieniu art. 4 pkt 14 i 15 ustawy o ofercie publicznej, a wszystkie te spółki stanowiły wraz z nim grupę kapitałową (art. 4 pkt 16).

W ocenie Sądu Apelacyjnego M., jako podmiot zależny od J. G., który nie wykonał obowiązków ciążących na nim z mocy art. 73 ust. 2 w związku z art. 87 ust. 1 c), nie może na podstawie art. 89 ust. 2 ustawy o ofercie wykonywać prawa głosu ze wszystkich posiadanych akcji. Ponieważ ustawa o ofercie publicznej nie przewiduje możliwości ewentualnej sanacji stanu naruszenia, która powodowałaby przywrócenie prawa głosu, zakaz będzie utrzymany do czasu nabycia przez objęty nim podmiot akcji powoda w sposób zgodny z ustawą o ofercie. Nie ma zatem znaczenia, czy w dacie wyrokowania przez Sąd Apelacyjny nadal trwa między M. i pozostałymi spółkami oraz J. G. stosunek dominacji i podporządkowania, ani to, czy zmienił się udział wszystkich podmiotów zależnych w ogólnej liczbie głosów.

Pozwany wniósł skargę kasacyjną, w której zaskarżył wyrok Sądu Apelacyjnego w całości, podnosząc zarzut nieważności postępowania przed Sądami I i II instancji (art. 1099 § 2 w związku z art. 398¹³ § 1 k.p.c.) na skutek rozpoznania sprawy mimo braku jurysdykcji krajowej (art. 1099 § 1 i 2 k.p.c. w związku z art. 2 ust. 1 rozporządzenia Rady [WE], w szczególności na skutek niewłaściwego zastosowania art. 5 ust. 1a tego rozporządzenia. Zarzucił ponadto naruszenie prawa materialnego, mianowicie art. 89 ust. 3 w związku z art. 89 ust. 1 pkt 1 i 2 i ust. 2 ustawy o ofercie publicznej, art. 189 k.p.c., art. 87 ust. 5 pkt 1 w związku z art. 87 ust. 1 pkt 1 lit. c w związku z art. 4 pkt 14-16 w związku z art. 69 ust. 1 pkt 1 i z art. 69 ust. 4 oraz w związku z art. 73 ust. 2 ustawy o ofercie publicznej w związku z art. 72 § 2 k.p.c., art. 4 pkt 14, 15 i 16 ustawy o ofercie publicznej, art. 87 ust. 1 pkt 1 lit. c i ust. 5 w związku z art. 4 pkt 14 i 15 ustawy o ofercie publicznej, art. 89 ust. 1 i 2 ustawy o ofercie publicznej, oraz przepisów postępowania, mianowicie art. 378 § 1 i art. 386 § 3 k.p.c. w związku z art. 1099 § 1 i 2 k.p.c. w związku z art. 2 ust. 1 rozporządzenia przez nieuwzględnienie zarzutu nieważności postępowania przed Sądem I instancji, art. 378 § 1 w związku z art. 386 § 1 w związku z art. 189 k.p.c., art. 386 § 1 w związku z art. 229 k.p.c., art. 381 w związku z art. 479¹⁴ § 2 k.p.c. W uzupełnieniu skargi kasacyjnej pozwany zarzucił ponadto naruszenie art. 6 k.c. w związku z art. 233 § 1 i 2 k.p.c. oraz w związku z art. 4 pkt 14, 15 i 16 ustawy o ofercie.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Najdalej idący zarzut podniesiony w skardze kasacyjnej dotyczy nieważności postępowania przez Sądami pierwszej i drugiej instancji z powodu braku jurysdykcji krajowej sądów polskich. Zarzut ten jest nietrafny. Zgodnie z art. 2 ust. 1 rozporządzenia Rady [WE], do osób, które nie są obywatelami Państwa Członkowskiego, w którym mają miejsce zamieszkania, stosuje się przepisy jurysdykcyjne właściwe dla obywateli tego Państwa. Wyjątek od tej reguły został przewidziany m.in. w art. 5 ust. 1 lit. a rozporządzenia Rady [WE], według którego osoba, która ma miejsce zamieszkania na terytorium Państwa Członkowskiego, może być pozwana w innym Państwie Członkowskim, jeżeli przedmiotem postępowania jest umowa lub roszczenia wynikające z umowy - przed sąd miejsca, gdzie zobowiązanie zostało wykonane albo miało być wykonane. Sąd Apelacyjny przekonywająco wykazał, że w niniejszej sprawie jurysdykcja krajowa sądów polskich istnieje na podstawie drugiego z wymienionych przepisów. W orzecznictwie Sądu Najwyższego nie budzi wątpliwości pogląd, że statut spółki jest wynikiem umowy obligacyjno-organizacyjnej, nie stanowi aktu normatywnego powszechnie obowiązującego w rozumieniu art. 87 Konstytucji i nie jest prawem, o którym mowa w art. 393¹ pkt 1 k.p.c. (obecnie: w art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.). Ewentualne naruszenie postanowień statutu nie stanowi więc naruszenia prawa materialnego (zob. wyrok z dnia 27 lutego 2003 r., IV CKN 1811/00, niepubl.). W konsekwencji więc stosunki prawne w spółce akcyjnej mają charakter zobowiązaniowy (umowny). Sąd Apelacyjny trafnie poza tym podkreślił, że postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 26 stycznia 2011 r., IV CSK 284/10 (niepubl.) zostało wydane w odmiennym stanie faktycznym, w którym zarówno powód, jak i pozwany nie mieli siedziby w Polsce.

Nie jest też trafny zarzut naruszenia art. 189 k.p.c. Problem sprowadza się tu do tego, czy okoliczność, że akcjonariusz nie może wykonywać prawa głosu, powinna być każdorazowo podnoszona jedynie w postępowaniu o stwierdzenie nieważności albo uchylenie uchwały walnego zgromadzenia (art. 422 § 1 albo art. 425 § 1 k.s.h.), czy też może być generalnie rozstrzygana w postępowaniu o ustalenie. W orzecznictwie Sądu Najwyższego przyjmuje się jednolicie, że art. 189 k.p.c. nie znajduje zastosowania wtedy, ochrony swoich praw można dochodzić w drodze powództwa o świadczenie albo o ukształtowanie stosunku

prawnego lub prawa. Sytuacja taka jednakże w niniejszej sprawie nie występuje. Odmierna ocena w tym zakresie nie wynika z wyroku Sądu Najwyższego z dnia 17 października 2007 r., II CSK 248/07 (OSNC 2008, nr 12, poz. 144), według którego uchwała walnego zgromadzenia podjęta z uwzględnieniem głosów z akcji wykonanych wbrew zakazowi, o którym mowa w art. 89 ust. 1 lub 2 ustawy o ofercie publicznej, podlega zaskarżeniu w drodze powództwa przewidzianego w art. 425 § 1 k.s.h. W wyroku tym bowiem Sąd Najwyższy podkreślił jedynie, że poza zakresem rozważań Sądu Apelacyjnego w tamtej sprawie pozostała przede wszystkim kwestia interesu prawnego w żądaniu ustalenia na przyszłość konsekwencji wykonania prawa głosu wbrew zakazowi przewidzianemu w art. 89 ust. 1 lub 2 ustawy o ofercie publicznej. Sąd Najwyższy nie wypowiedział się natomiast jednoznacznie przeciwko dopuszczalności powództwa o ustalenie na podstawie art. 189 k.p.c., jeżeli w konkretnej sprawie możliwe jest wytoczenie powództwa na podstawie art. 425 § 1 k.s.h. Stwierdził jedynie, że jest to uzależnione od wykazania przez powoda interesu prawnego. Otóż w niniejszej sprawie Sądy obu instancji trafnie wykazały, że powódka ma interes prawny w ustaleniu, iż pozwany nie może wykonywać prawa głosu z akcji. W konsekwencji nie jest też trafny zarzut naruszenia art. 89 ust. 3 w związku z art. 89 ust. 1 pkt 1 i 2 i ust. 2 ustawy o ofercie publicznej przez ich błędną wykładnię, polegającą na uznaniu, iż stwierdzenie „nie może wykonywać prawa głosu” stanowi podstawę do orzeczenia sankcji bezterminowej utraty prawa głosu przez akcjonariusza. Nie chodzi tu bowiem o orzeczenie „sankcji bezterminowej utraty prawa głosu”, uwzględnienie bowiem powództwa wytoczonego na podstawie art. 189 k.p.c. odnosi się do konkretnej sytuacji określonej w przepisach art. 89 ust. 1 lub 2 ustawy o ofercie publicznej. Poza tym owa „sankcja” nie jest kreowana przez sąd orzekający w sprawie, który wydaje orzeczenie ustalające, ale wynika wprost z powołanych przepisów ustawy.

Nie jest również trafny zarzut naruszenia art. 87 ust. 5 pkt 1 w związku z art. 87 ust. 1 pkt 1 lit. c w związku z art. 4 pkt 14-16 w związku z art. 69 ust. 1 pkt 1 i z art. 69 ust. 4 oraz w związku z art. 73 ust. 2 ustawy o ofercie publicznej w związku z art. 72 § 2 k.p.c. przez ich niewłaściwe zastosowanie, polegające na rozpoznaniu sprawy bez udziału podmiotów, w stosunku do których zachodziło współuczestnictwo konieczne. Powództwo o ustalenie zostało bowiem

wytoczone przeciwko M. Developments Limited z siedzibą w Nikozji (Cypr) i tylko jego, a nie innych podmiotów dotyczy wyrok uwzględniający powództwo, nie ma zatem mowy o współuczestnictwie koniecznym.

Nie zasługuje na uwzględnienie zarzut naruszenia art. 4 pkt 14, 15 i 16 ustawy o ofercie publicznej i art. 87 ust. 1 pkt 1 lit. c i ust. 5 w związku z art. 4 pkt 14 i 15 ustawy o ofercie publicznej przez ich błędną wykładnię oraz art. 89 ust. 1 i 2 ustawy o ofercie publicznej przez ich niewłaściwe zastosowanie. Sąd Apelacyjny dokonał bowiem wnikliwej i proeuropejskiej wykładni tych przepisów, odwołując się w szczególności do art. 2 ust. 1 pkt. 1) f) iv) dyrektywy 2004/109/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 15 grudnia 2004 r. w sprawie harmonizacji wymogów dotyczących przejrzystości informacji o emitentach, których papiery wartościowe dopuszczane są do obrotu na rynku regulowanym oraz zmieniającej dyrektywę 2001/34/WE.

Nie jest wreszcie trafny zarzut naruszenia art. 6 k.c. w związku z art. 233 § 1 i 2 k.p.c. oraz w związku z art. 4 pkt 14, 15 i 16 ustawy o ofercie publicznej. Sąd Apelacyjny przekonywająco wykazał bezzasadność tego zarzutu, podniesionego wcześniej w apelacji, odwołując się w tym względzie do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 20 kwietnia 1982 r., I CR 79/82 (niepubl.).

Podniesione w skardze kasacyjnej zarzuty naruszenia przepisów postępowania albo ściśle wiążą się z omówionymi wyżej zarzutami naruszenia prawa materialnego, albo są niedopuszczalne w postępowaniu kasacyjnym jako dotyczące ustalenia faktów lub oceny dowodów (art. 398³ § 3 k.p.c.).

Z przedstawionych powodów Sąd Najwyższy na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

Teza: Spółka akcyjna mogła dochodzić w drodze powództwa o ustalenie, że akcjonariusz nie mógł wykonywać prawa głosu z akcji na podstawie art. 89 ust. 1 lub 2 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych w brzmieniu obowiązującym przed dniem 13 stycznia 2009 r. (Dz.U. Nr 184, poz. 1539 ze zm.).

